

Õiguskantsler

Teie 20.08.2020 nr

Meie 21.09.2020 nr 6-1/201486/2005049

Vanaduspensioni tagasiulatuv maksmine

Lugupeetud avaldaja

Palusite õiguskantsleri seisukohta, kas põhiseadusega on kooskõlas riikliku pensionikindlustuse seaduse osa, mis annab inimesele õiguse saada vanaduspensioni tagasiulatuvalt üksnes siis, kui ta on pensioniavalduse esitanud kolme kuu jooksul alates vanaduspensioniiikka jõudmisest.

Leian, et Riigikogu on vanaduspensioni saamise õiguse tekkimist ja lõpetamist reguleerides jäänud põhiseadusega lubatu piiresse. Riikliku pensionikindlustuse seadus oleks põhiseaduspärane ka siis, kui seadus pensioni saamiseks tagasiulatuvat õigust ei annaks.

Eesti Vabariigi põhiseadus ([PS](#)) sätestab õiguse riigi abile vanaduse korral. Selle abi saamise tingimused ja kord tuleb põhiseaduse järgi ette näha Riigikogul ([PS](#) § 28 lg 2). Riigikogu on abi saamise tingimuste ja korra seadmisel üsna vaba, muu hulgas võib parlament määrata ka aja, millal tekib inimesel pensioninõue ja millal see lõpeb. Õiguskantsler saab sekkuda siis, kui Riigikogu on selle aja valinud ilmselgelt valesti.

Seaduse järgi on pensioni saamise õigus seotud taotluse esitamisega (riikliku pensionikindlustuse seaduse ([RPKS](#)) § 31 lg 1, § 32 lg 2). Seega, kui taotlust pole esitatud, pole ka vastavat õigust tekkinud (sotsiaalseadustiku üldosa seaduse ([SÜS](#)) § 16 lg 2, [seletuskiri](#), lk 39). Sellist tingimust on põhjendatud vajadusega tagada hüvitise eesmärgipärane kasutus. Samuti on seda põhjendatud sotsiaalkindlustuse eelarve planeerimisega, mis võib osutada keeruliseks, kui inimestel on võimalus esitada ülemäära kaugele minevikku ulatuvaid nõudeid ja riik peab nende potentsiaalsete nõuete rahuldamiseks igaks juhuks raha varuks hoidma ([SÜS seletuskiri](#), lk 39–40).

Riikliku pensionikindlustuse seadus näeb ette erandi: õigus vanaduspensionile tekib varem, kui inimene on pensioniavalduse esitanud kolme kuu jooksul pärast pensioniiikka jõudmise päeva ([RPKS](#) § 32 lg 2 p 1). Selle erandi tõttu lõpeb õigus nõuda vanaduspensioni tagantjärele alates vanaduspensioniea saabumisest kolme kuu jooksul. Seega ei reguleeri [RPKS](#) § 32 lg 2 p 1 nõude aegumist, vaid õiguse lõppemist. Õigust lõpetavaid tähtaegu leiab ka eraõigusest. Näiteks sätestab [pärimisseaduse](#) § 119 lg 1 lause 1, et pärandist loobumise tähtaeg on kolm kuud (vt ka [võlaõigusseaduse](#) § 309 lg 1, [töölepingu seaduse](#) § 80 lg 1). Erinevus aegumise ja õiguse lõppemise vahel seisneb selles, et õiguse lõppemisel ei sõltu nõude täitmine sellest, kas suhte

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

teine pool soovib seda täita või mitte. Seevastu aegumise korral jääb õigus alles. Kui suhte teine pool nõude aegumisele ei tugine, on nõue endiselt täidetav.

Seaduste seletuskirjadest ei selgu, miks selline erand kehtestati. Sotsiaalministeerium selgitas, et omal ajal võeti pensionitaotlusi vastu vaid vanaduspensioniiikka jõudmise päeval, hiljem ka pensioniiikka jõudmise kuul. Kuna nii lühikesed tähtajad paljudele inimestele ei sobinud, kehtestati tagasiulatuva pensioni maksmiseks kolmekuuline tähtaeg ja lubati pensioni välja maksta tagasiulatuvalt kolme kuu jooksul. Arvestades, et raha vanaduspensionide maksmiseks nähakse ette iga-aastases riigieelarves ning vanaduspensionii makstakse mh sotsiaalmaksulaekumistest, on suuri ootamatuid väljaminekuid teha keeruline (nt maksta inimestele korraga välja kolme kuu asemel kolme aasta pension). Sellest saab järeldada, et riik ei pidanud kolme kuud oluliseks takistuseks eelarve planeerimisel. Niisiis, kui inimene on jõudnud pensioniiikka ja ta pole kolme kuu jooksul taotlenud vanaduspensionii, on riigi jaoks selge, milliste kuludega võib ta edaspidi arvestada.

Tuleb silmas pidada, et seadus näeb ette ka edasilükatud vanaduspensionii taotlemise võimaluse, kui inimene pole pärast vanaduspensioniiikka jõudmist esitanud taotlust vanaduspensionii saamiseks (RPKS § 8). Edasilükatud vanaduspensionii taotlemisel suureneb iga kuuga, mis on möödunud inimese vanaduspensioniiikka jõudmisest, tema pension 0,9% võrra (RPKS § 8 lg 3). Näiteks, kui inimene taotleb edasilükatud vanaduspensionii kuus kuud pärast vanaduspensioniiikka jõudmist, hakatakse talle maksta pensionii, mis on üldkorras makstavast vanaduspensioniiist 5,4% suurem. Kui taotleda seda vanaduspensionii aga üks aasta pärast vanaduspensioniiikka jõudmist, suurendab see arvestuslikku kuupensionii 10,8% võrra (sellele lisandub pensioniiõigus töötatud aasta eest). Seega sisaldavad edasilükatud vanaduspensionii tingimused küllalt tugevat stiimulit pensioniiile mineku aja edasilükkamiseks. Kokkuvõttes, kui inimese pensioniiikka jõudmisest on möödunud kolm kuud, kuid inimene pole taotlenud vanaduspensionii, eeldab riik, et inimene on otsustanud valida edasilükatud vanaduspensionii. Riik teab sel juhul arvestada, et edaspidi tuleb inimesele maksta suurendatud vanaduspensionii.

Riikliku vanaduspensionii rahastamise allikas on valdavalt jooksva aasta sotsiaalmaksulaekumised. See tähendab, et raha riiklike vanaduspensioniiide maksmiseks ei kogu riik ette. Ka sõltub inimesele makstava pensionii suurus vaid osaliselt sellest, kui palju on tema eest sotsiaalmaksu makstud (kui palju on tal kindlustusosakuid ja mis väärtusega need on). Kuna riiklik pensioniiikindlustus toimib solidaarsuse põhimõttel, makstakse pensioniiiks kogutavast sotsiaalmaksust inimväärse elu kindlustamiseks pensione ka inimestele, kelle eest pole sotsiaalmaksu makstud või on seda tehtud vähe (näiteks sügava intellektipuudega inimene, kes puude tõttu pole saanud endale elatist teenida). Samuti makstakse näiteks 30-aastase pensioniiõigusliku staaži alusel arvutatud toitjakaotuspensionii perele, kelle toitjal oli vaid 15-aastane pensioniiistaaž. Lisaks tuleb arvestada, et keskmisest nn I samba vanaduspensioniiist moodustab umbes 40% baasosa, mis on kõigile pensionäridele võrdse suurusega. Nii on tagatud ka väiksema palga saajatele vanaduse või toitjakaotuse korral inimväärne sissetulek.

Neil põhjendustel leian, et Riigikogu pole vanaduspensioniiinõude õiguse tekkimist ja lõppemist reguleerides ilmselgelt eksinud ning on jäänud põhiseadusega lubatud raamidesse. Asjaolu, et eraõiguses on teistsuguste õigussuhete reguleerimisel ette nähtud teistsugused õiguse lõppemise ja nõude aegumise tähtajad, ei anna alust nõuda samasuguste tähtaegade rakendamist teist laadi iseloomuga (avalik-õiguslikes) õigussuhetes.

Riikliku pensioniiikindlustuse seadus (alates 01.07.2017) sätestab, et Sotsiaalkindlustusamet peab inimesele teatama tema vanaduspensionii õiguse tekkimisest kuus kuud varem e-posti teel, elektrooniliselt isiku tuvastamist võimaldava infosüsteemi kaudu või Sotsiaalkindlustusametis

kohapeal, kui inimene on sinna pöördunud (RPKS § 30¹ lg 1). See kohustus on sätestatud põhjusel, et inimesed ei jätaks pensioni õigeaegselt taotlemata teadmatusel tõttu ([perehüvitiste seaduse eelnõu seletuskiri](#), lk 11). Sotsiaalkindlustusamet hakkas alates 01.07.2017 teavitusi saatma inimestele, kelle pensioniõigus tekkis 01.01.2018 või hiljem. Niisiis peaksid inimestel olema edaspidi paremad võimalused vanaduspensionini õigeaegselt taotlemiseks.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise